

Rättvisa val 1998–2022

Anser väljarna att valet genomförs på ett rättvist sätt? Att val uppfattas som legitima av medborgarna är ett centralt demokrativärde. Inom ramen för det internationella valforskningsprojektet Comparative Study of Electoral Systems (CSES) introducerades frågor om huruvida valet genomförts rättvist i 1998 års Valundersökning. Resultaten visar att en klar majoritet använder ytteralternativet ”årets val genomfördes på ett rättvist sätt” när de får möjlighet att betygsätta de svenska riksdagsvalen. Ett överväldigande flertal – mellan 78 och 92 procent av de svenska väljarna – använder de två mest positiva bedömningarna av riksdagsvalet (se tabell 1).

Vid valet 2010 var nivån för andelen väljare som ansåg att valet genomförts på ett orättvist sätt något högre. En rimlig förklaring är att valet var jämnt i många valkretsar och att handhavandefel skapade en stor ökning i antalet överklaganden till valprovsningsnämnden. Det gav ett för svenska förhållanden ovanligt stort fokus på frågor om valsistem och valadministration. Några av de avvikelser som rapporterades resulterade så småningom i ett omval i Västra Götaland.

Demokratiska val bör åtnjuta stark legitimitet oavsett väljarnas ideologiska utgångspunkter. Det är viktigt att demokratiska val bedöms som rättvisa i alla grupper av partiväljare. Vid det senaste valet 2022 var totalbetyget bland väljarna högt och dessutom var skillnaderna mellan partierna inte särskilt stora. Tidigare val har framför allt Sverigedemokraternas väljare i lägre utsträckning uppfattat att valet genomfördes på ett rättvist sätt. Efter valet 2022 valde 53 procent av SDs väljare att svara ytteralternativet på skalan ”årets val genomfördes på ett rättvist sätt” (se tabell 2), vilket är lägre än övriga partier men betydligt högre än 2018, då endast 31 procent gav den mest positiva bedömningen av riksdagsvalet (se Faktablad 2020:3 Rättvisa val 1998-2018).

Tabell 1 Väljarnas uppfattningar om huruvida riksdagsvalet genomfördes på ett rättvist sätt 1998–2022 (procent).

	1998	2006	2010	2014	2018	2022
1 årets val genomfördes på ett rättvist sätt	74	65	58	74	56	62
2	13	22	20	18	26	26
3	8	10	9	6	11	9
4	3	2	8	2	4	2
5 årets val genomfördes på ett orättvist sätt	1	1	5	0	3	1
Summa procent	100	100	100	100	100	100
Antal svarande	1194	1249	654	707	3 727	2 735
Grad av partipolitisering (eta)	.15	.19	.13	.22	.35	.18

Kommentar: Frågan lyder: "I somliga länder anser människor att valet genomförs på ett orättvist sätt. I andra länder anser människor att valet genomförs på ett rättvist sätt. Om du tänker på årets val i Sverige, var skulle du placera det på nedanstående skala?". Svartalternativen framgår av tabellen. För jämförbarhetens skull redovisas endast resultat från Valundersökningarnas eftervalsintervjuer/postala uppföljningsenkäter. Vid 1998 och 2006 års val har frågan ställts i besöksintervjuer, övriga mätningar har genomförts med hjälp av postala enkäter. Eta-värdet visar korrelationen mellan bedömning av valets genomförande och partival. Eta varierar mellan 0 och 1. Ju högre eta-värde desto större är skillnaderna i bedömning mellan olika grupper av partiväljare.

Källa: Valundersökningar 1998–2022.

Tabell 2   Väljarnas uppfattningar om huruvida valet genomfördes på ett rättvist sätt 2022 (procent).

	Partival 2022							
	V	S	MP	C	L	M	KD	SD
1 årets val genomfördes på ett rättvist sätt	59	65	67	74	73	68	64	53
2	31	27	25	22	23	25	22	29
3	7	6	7	4	3	7	11	12
4	2	2	1	1	1	0	2	4
5 årets val genomfördes på ett orättvist sätt	1	1	0	0	0	0	1	2
Summa parti	100	100	100	100	100	100	100	100
Antal svarande	135	803	150	170	143	434	132	329

Kommentar: Frågan lyder: "I somliga länder anser människor att valet genomförs på ett orättvist sätt. I andra länder anser människor att valet genomförs på ett rättvist sätt. Om du tänker på årets val i Sverige, var skulle du placera det på nedanstående skala?". Svartalternativen framgår av tabellen.

Källa: Valforskningsprogrammet, Valundersökningen 2022.